

PAPER

# BO'LJK PEDGOGLRNING ILMIIY-FLSFIY DUNYOQRSHNI RIVOLJLNTIRISH MODELI

Yuldasheva Xusnidaxon Jumanazar qizi<sup>1,\*</sup>

<sup>1</sup>Qo'qon davlat pedagogika instituti stajyor o'qituvchisi

\*xusnidayuldasheva244@gmail.com

## Abstract

Bo'ljk pedgoglrning ilmiy-flsfiy dunyoqrshni rivojlntirish mummolrini thlil etishning zrurti birinchidn, xborot-t'lim muhiti shroitid xborotlrni izlsh, thlil qilish, srlsh, tizimshtirish, eslb qolish, sqqlshning ulrning ksbiy foliyatid lohid hmiyat ksb etishi, ikkinchidn, o'zining bo'lg'usi ksbiy foliyatid t'lim oluvchilrning ilmiy-flsfiy bilish, flsfiy dunyoqrshni nmoyon qilish folligini tshkil et olishi belgilndi.

Buning uchun es, bo'ljk pedgoglrning ilmiy-flsfiy dunyoqrshni rivojlntirishning pedgogik shrt-shroitlrni ko'ribch qish v shu sosid model yartish v modelni loyihlsh imkoniyatlr yoritib berildi.

**Key words:** talaba; ta'lim; pedagog; ilmiy-falsafiy; dunyoqarash; muammolar; rivojlantirish; model.

## Kirish

Bo'ljk pedgoglrning ilmiy-flsfiy dunyoqrshni rivojlntirish mummolrini thlil etishning zrurti birinchidn, xborot-t'lim muhiti shroitid xborotlrni izlsh, thlil qilish, srlsh, tizimshtirish, eslb qolish, sqqlshning ulrning ksbiy foliyatid lohid hmiyat ksb etishi, ikkinchidn, o'zining bo'lg'usi ksbiy foliyatid t'lim oluvchilrning ilmiy-flsfiy bilish, flsfiy dunyoqrshni nmoyon qilish folligini tshkil et olishi belgilndi.

Buning uchun es, bo'ljk pedgoglrning ilmiy-flsfiy dunyoqrshni rivojlntirishning pedgogik shrt-shroitlrni ko'ribch qish v shu sosid model yartish v modelni loyihlsh imkoniyatlr tadqiq qilingan.

Dstlb "pedgogik shrt-shroit" tushunchsig niqlik kiritiladi. "Shrt-shroit" tushunchsi bizning tdqiqotimizd nimgdor bog'liq holt, biror-bir jryon mlg oshdign muhit sifid tlqin qilindi.

Demk, pedgogik shrt-shroit t'lim mqsdig erishish uchun professor-o'qituvchi v t'blrning o'zro birglikdgi foliyatig soslngn mxsus tshkil etilgn muhitni ks ettirishi lozim. "Pedgogik shrt-shroit" tushunchsi biln birg tdqiqotchilr "tshkiliy-pedgogik shroit", "didktik shrt-shroit", "psixologik-pedgogik shrt-shroit" tmlrini hm qo'llshdi. Shuningdek, ko'pchilik tdqiqotlrd "shrt-shroit" tushunchsi biln birg "imkoniyat" so'zini qo'llsh hm ko'p ko'zg tshlndi.

Pedgogik shrt-shroit "tizimning shxsiy v jryon biln bog'liq jhtlrig t'sir ko'rstuvchi t'limiy v moddiy-mkong yo'nlitirilgn muhit

imkoniyatlr mjmui hmd uni smrli tshkil etish v rivojlntirishni t'minlovchi" pedgogik tizim komponentidir [2].

N.V.Ippolitov pedgogik shrt-shroitlrning quyidgi tsnifini jrtib ko'rstgn:

- t'limiy vziflrni hl etish uchun o'quv jryonini tshkil etishg yo'nlitirilgn tshkiliy-pedgogik shrt-shroitlr;
- pedgogik jryon subyetlr shxsini rivojlntirishg yo'nlitirilgn psixologik-pedgogik shrt-shroitlr;
- o'quv jryonining texnologiya, shkl, metod v vositlrini niqlb beruvchi didktik shrt-shroitlr [3].

Mullifning fikrig qo'shilgn hold tshkiliy-pedgogik, psixologik-pedgogik v didktik shrt-shroitlrni pedgogik shrt-shroitning komponentlr sifid qbul qilish mqsdg muvofiq, deb hisoblymiz.

Tdqiqot obykti biln bog'liqlikd pedgogning ksbiy foliyati, bo'ljk o'qituvchilrni ksbiy tyorlshning o'zig xosliklrig hm tvsif berib o'tmiz hmd bo'ljk pedgoglrni tyorlsh tuzilmsid kognitiv kompetentlikning o'rni v rolini byon etmiz.

## Adabiyotlar tahlili

Bir qtor olimlr (V.V.Kryevskiy [4], YE..Kryukov [5], V.V.Serikov [6]) tomonidn ksbiy t'lim jryonig yangich yondshuvni qror toptirish yo'llri v ulrning mohiyati borsidgi tdqiqotlr mlg oshirilgn. Ulr o'z ishlrid ksbiy pedgogik t'limning sosiy vzifsi, o'qituvchining mavjud

ilmiy bilimlar bilan qurollantirishdagi iborat emas, balki uning shaxs sifatida o'z mavqini belgilab olishi, o'zligini anglashi, ijtimoiy muhitga nisbatan munosabtni shakllantirish yordam berishi lozim bo'lgan vosita sifatida qayd etiladi. T'lim oluvchilarga bilim berishda o'z fikrini yoqlash, muvofiqlikni vtoritir mavqeni egallash urinish hissidan xos bo'lishni t'minatish lozim bo'ldi.

Bo'ljak pedagoglarning ilmiy-falsfiy dunyoqarashining yuqori darajada bo'lishiga erishish quyidagi holatlar mavjudligini ta'kid etdi:

- t'limning kasbiy va shaxsiy shakllanish darajasi bu yo'ldan tashkil etilgan j'ryonning umumiy mohiyatini yorituvchi falsfiy tizim samadorligiga ega bo'lgan;

- t'limning kasbiy jihatdan shakllantirishni t'minatuvchi ilmiy-falsfiy kichik ta'dqiqot j'ryonlarining tashkiliy boshqaruvi maqsadga muvofiq tarzda t'kmillashib bordini. .Piligini bo'yicha ilmiy foyilari va falsfiy bilish strategiyalarini o'zlashtirish j'ryoni quyidagi ko'rinishga ega bo'ldi:

- 1) kognitiv strategiyalar (fng doir va umumiy)ning t'limlarning samarali t'hlil etishi;

- 2) mavjud maqbul kognitiv strategiyalar (fng doir va umumiy)ning samarali refleksiylari;

- 3) t'limlarning individual va me'yoriy kognitiv strategiyalarini taqqoslab olishi;

- 4) fng doir va umumiy (shaxsiy-bilish t'jribasi) individual kognitiv strategiyalarini maqsadli va mustaqil chuqurlashtirib borishni ma'lum oshirish [7]

..Piliginning fikriga qo'shilgan hold ilmiy-falsfiy bilish foyilari bilan bog'liq j'ryonlarni majmuyi dinamik tashkil etish sifatida strategiyalarining mohiyatini tushunish quyidagi ketma-ketlikdan iborat:

- maqsad va uning erishish mezonlarining o'zaro mosligi;
- natijalar erishish bo'yicha harakatlar;
- foyilari j'ryoniga tuzatishlar kiritish;
- olingan natijalarni qayd etish [8]

shunga muvofiq ilmiy-falsfiy strategiyalarining quyidagi komponentlarini j'rtib ko'rinish mumkin:

- motivatsiya – muddatlarini anglash, foyilari maqsadini belgilash;
- j'ryonga doir – bilish foyilari bevosita loyihalar va ma'lum oshirish;
- refleksiya – foyilarni boshlab, natijalarni qayd etish.

## Tahlil va natijalar

Maqolada bo'ljak pedagoglarning ilmiy-falsfiy dunyoqarashini rivojlantirish modeli muhokama qilingan. Ushbu modelning asosiy maqsadi – pedagogik jarayonda zamonaviy ilmiy va falsfiy bilimlarni uyg'unlashtirish orqali o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini oshirishdir.

Ilmiy-falsfiy yondashuvning ahamiyati shundan iboratki, bo'ljak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligiga nafaqat aniq fanlar bo'yicha bilimlarga, balki ularning falsfiy tafakkurini rivojlantirishga ham bog'liq bo'lib, ilmiy yondashuv muayyan muammolarni tahlil qilish, ularning mohiyatini tushunish va innovatsion echimlar topishga yordam beradi. Falsfiy tafakkur esa o'qituvchining dunyoqarashini kengaytirib, ularning pedagogik faoliyatida refleksiya yondashuvini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Maqolada taqdim etilgan model quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- **Nazariy asos** – ilmiy va falsfiy bilimlar integratsiyasining mohiyati va zaruriyati.

- **Metodik qism** – bu jarayonda foydalaniladigan pedagogik texnologiyalar va usullar.

- **Amaliyot** – bo'ljak pedagoglarning ilmiy-falsfiy tafakkurini shakllantirish bo'yicha mashg'ulotlar va treninglar.

- **Natijaviy baholash** – model samadorligini aniqlash mezonlari.

Quyidagi innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali ilmiy va falsfiy bilimlarni yetkazish modelning zamonaviyligi va samadorligini ta'minlaydi:

- Interfaol usullar (masalan, falsfiy munozaralar, ilmiy tajribalar, tahliliy tafakkur mashqlari) bo'ljak o'qituvchilarning fikrlash qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi.

- Axborot texnologiyalari orqali.

Modelni qo'llash natijasida bo'ljak pedagoglarning ilmiy va falsfiy dunyoqarashi ancha kengayadi. O'qituvchilarning tanqidiy tafakkuri va tahlil qilish ko'nikmalari rivojlanadi hamda pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlarni joriy qilish imkoniyati ortadi, kasbiy kompetensiya oshib, o'qituvchilarning zamonaviy pedagogika talablariga moslashish darajasi yuqori bo'ladi. Modelning joriy etilishi natijasida bo'ljak pedagoglar nafaqat o'z fanini chuqur tushunadigan, balki zamonaviy ilmiy-falsfiy tafakkurga ega mutaxassislar bo'lib shakllanadilar.

## Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bo'ljak pedagoglarning ilmiy-falsfiy dunyoqarashini rivojlantirish modeli ularning kasbiy tayyorgarligida muhim omil hisoblanadi. Ushbu model ilmiy bilimlar, falsfiy tafakkur, tanqidiy fikrlash va innovatsion yondashuvni o'z ichiga oladi. Mazkur model asosida pedagoglarning dunyoqarashi tizimli tarzda shakllanadi, ya'ni ilmiy bilimlarga asoslangan, tahliliy va kreativ fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan mutaxassislar yetishib chiqadi. Bu jarayon falsfiy bilimlar, metodologik asoslar va amaliy mashg'ulotlar bilan boyitiladi.

Shuningdek, modelda ilm-fan va texnologiyalar rivoji, madaniy-gumanistik yondashuvlar ham muhim o'rin tutadi. Bu esa pedagoglarga zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchilarni ilmiy-falsfiy tafakkurga yo'naltirish imkonini beradi. Bo'ljak pedagoglarning ilmiy-falsfiy dunyoqarashini rivojlantirish modeli ularning nafaqat kasbiy mahoratini oshirishga, balki jamiyatdagi ta'lim sifatining yaxshilanishiga ham xizmat qiladi.

## Adabiyotlar

1. Zoxidova S.R. Bo'ljak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy ijtimoiylashtirish jarayonlarini takomillashning didaktik imkoniyatlari: pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD). ...dis. – Samarkand, 2019. – 48 b.
2. Ippolitova N.V. Analiz ponyatiya "Pedagogicheskiye usloviya": sushnost', klassifikatsiya / N.V. Ippolitova, N.S. Sterxova // General and Professional Education. – 2012. – № 1. S. 11.
3. Ippolitova N.V. Analiz ponyatiya "Pedagogicheskiye usloviya": sushnost', klassifikatsiya / N.V. Ippolitova, N.S. Sterxova // General and Professional Education. – 2012. – № 1. S. 12.
4. Kraevskiy V.V. Obshchiye osnovy pedagogiki. – M.: Akademiya, 2003. – 256 s.
5. Kryukova E.A. Lichnostno-razvivayushchiye obrazovatel'niye texnologii: priroda, proektirovaniye, realizatsiya. Monografiya. – Volgograd. Peremena, 2000. – 97 s.
6. Serikov V.V. Lichnostniy podxod v obrazovanii: Kontseptsiya i texnologii. Monografiya. – Volgograd: Shkola, 1994. – 152 s.
7. Piligin A.A. Poznavatel'niye strategii shkol'nikov: ot individualizatsii – k lichnostno-orientirovannomu obrazovaniyu: Monografiya / A.A. Piligin. – M.: Tvoi knigi, 2012. – 27 s.
8. Piligin A.A. Poznavatel'niye strategii shkol'nikov: ot individualizatsii – k lichnostno-orientirovannomu obrazovaniyu: Monografiya / A.A. Piligin. – M.: Tvoi knigi, 2012. – 199 s.